Karina Górska-Rożej

Bezpieczeństwo ekologiczne w ogólnym systemie bezpieczeństwa państwa

Obronność - Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej nr 4(8), 85-100

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM HISTORII POLSKI

AUTOR
mgr Karina Górska-Rożej
k.gorska@aon.edu.pl

BEZPIECZEŃSTWO EKOLOGICZNE W OGÓLNYM SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

Wstęp

Wydarzenia ostatnich czasów zmuszają każdego obywatela do zachowania szczególnych względów ostrożności oraz pozbawiają pełnego poczucia bezpieczeństwa. Dzieje się tak ze względu na szybki rozwój cywilizacyjny obejmujący postęp nauki oraz techniki. Wydawałoby się, że są to procesy dla narodów pozytywne, niestety mogą również dostarczać negatywnych doświadczeń. Rozwój techniczny ma nie tylko z zalety, może również generować zagrożenia, które w efekcie dosięgają człowieka oraz jego otoczenie. Celem niniejszego artykułu jest zidentyfikowanie problemu, rozpoznanie obszaru, z którego ów problem się wywodzi oraz jego całkowite scharakteryzowanie. Odnosi się on do określenia, w jaki sposób bezpieczeństwo ekologiczne wpływa na ogólny system bezpieczeństwa państwa.

Definicja i podział bezpieczeństwa

Rozumienie terminów bezpieczeństwo narodowe oraz międzynarodowe poddawane jest w ostatnich latach pewnego rodzaju ewolucji. Wynika ona z przekonania, iż na drugi plan odeszły wszelakie groźby pojawienia się konfliktu globalnego, choć ciągle istnieje możliwość wystąpienia innych wyzwań, które mogą stać się poważnymi zagrożeniami dla ogólnego bezpieczeństwa państwa. Dodatkową wadą owych niebezpieczeństw może być ich szeroka skala. Pojęcie bezpieczeństwa wiąże się z następującymi terminami: wyzwania, szanse, zagrożenia oraz z efektami tych procesów: misjami oraz kryzysem. Istotne będzie wyjaśnienie przedstawionych aspektów.

Problem wyzwań można postrzegać jako proces traktujący o teraźniejszości bądź przyszłości, czyli taki, który istnieje lub może się pojawić. Określany jest jako przebieg działań charakteryzujących się brakiem jasności odnośnie sprecyzowania danego fenomenu (zjawiska) oraz efektów, jakie mogą powstać za jego przyczyną. Z wyzwaniami mamy do czynienia zawsze wtedy, kiedy podejmujemy jakiekolwiek działanie. Analizując wyzwania, należy zastanowić się, co mogą ze sobą przynieść, szansę, czy

zagrożenie. To ostatnie wywołuje w każdym negatywne odczucia i z reguły jest postrzegane jako coś pejoratywnego, niechcianego, niepotrzebnego, burzącego dotychczasowy porządek. Zagrożeniem nazywa się zjawisko niepożądane, prowadzące w efekcie do zaistnienia sytuacji kryzysowej, która zburzy odpowiednie funkcjonowanie danego obszaru[1]. Szansa z kolei jest antonimem zagrożenia. Dotyczy pozytywnych czynników, przy pomocy których można osiągnąć sukces, bezpieczeństwo, stabilizację.

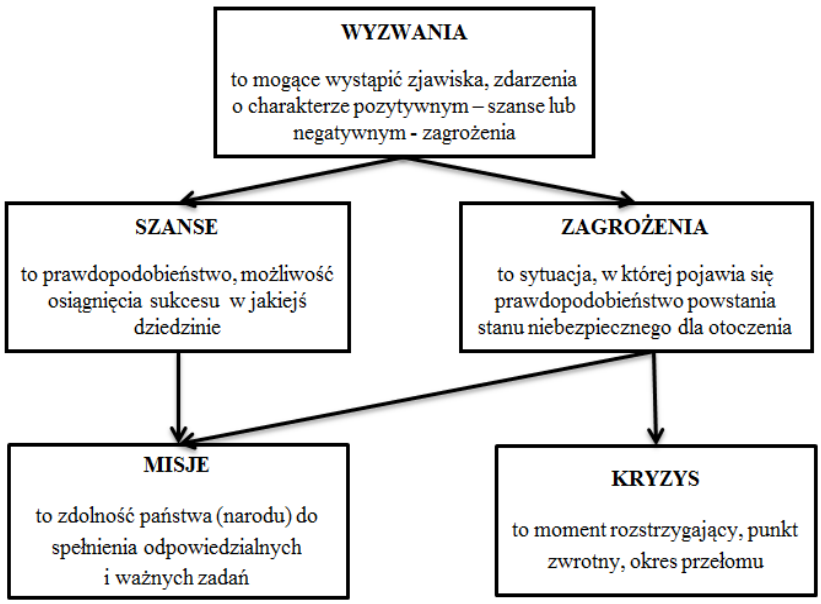

Źródło: Z. Piątek, *Narodowy system pogotowia kryzysowego*, AON, Warszawa 2007, s. 11.

Rys. 1. Wyznaczniki bezpieczeństwa narodowego

Istnieje wiele zakresów, odmian oraz znaczeń terminu bezpieczeństwo. W sferze naukowej, badawczej pojawia się wielu specjalistów, instytucji, obiektów naukowo-badawczych, które rozpatrują oraz analizują ów zakres tematyczny. Dzieje się to zarówno za przyczyną teorii, jak i praktyki. Poziom zainteresowania bezpieczeństwem przez wyżej wymienione jednostki na pewno jest zróżnicowany i zależy w głównej mierze od osobistych potrzeb oraz zainteresowań danej osoby bądź otoczenia, w którym ona się znajduje. Ważny jest również cel prowadzenia badań w tym kierunku: stricte osobisty lub też społeczny.

Termin bezpieczeństwo pochodzi z języka łacińskiego od słowa securitas (*sine* – oznacza bez, *cura* – oznacza strach, zmartwienie lub obawę). W przedstawieniu lakonicznym charakteryzuje niepojawianie się zmartwień

[1] Z. Piątek, *Narodowy system pogotowia kryzysowego*, AON, Warszawa 2007, s. 11.

oraz odczucia strachu. W typowym ujęciu słownikowym bezpieczeństwo wyraża stan niezagrożenia. Za Ryszardem Ziębą możemy stwierdzić, że bezpieczeństwo zawiera przestrzeganie potrzeb: przetrwania, istnienia, pewności, niezależności, stabilności, tożsamości (identyczności), ochrony poziomu i jakości życia. Bezpieczeństwo, będąc elementarną potrzebą człowieka oraz społeczeństwa, jest zarazem naczelną potrzebą państw i systemów międzynarodowych; jego brak powoduje poczucie zagrożenia i niepokój[2].

J. Kaczmarek stwierdza, że żaden polityczny termin nie zrobił takiej międzynarodowej kariery jak bezpieczeństwo[3]. Według autora bezpieczeństwo jest procesem, który przechodzi różne etapy. Na jego ewolucję wpływają działania, jakie są prowadzone na danym obszarze. Bezpieczeństwo jest tworzone przez wiele czynników. Jest niekończącą się batalią jednostek oraz całych społeczeństw w budowaniu pożądanego, chcianego stanu bezpieczeństwa[4].

Chcąc w najprostszy sposób zdefiniować omawiany termin, można powiedzieć, iż jest to stan, który daje poczucie pewności i gwarancję jego zachowania oraz szansę doskonalenia. Jest to jedna z podstawowych potrzeb człowieka, sytuacja odznaczająca się brakiem ryzyka utraty czegoś, co człowiek szczególnie ceni, np.: zdrowia, pracy, szacunku, uczuć, dóbr materialnych[5]. Analizując powyższy fragment, czytelnik doszukuje się istoty bezpieczeństwa, a tkwi ona w odpowiednim dostosowaniu swoich potrzeb do współczesnego świata.

Po zapoznaniu się z publikacją B. Balcerowicza należy przytoczyć, trafne według autora, elementy traktujące o istocie bezpieczeństwa:

- gwarancja nienaruszalnego przetrwania;
- gwarancja możliwości rozwoju[6].

Po zaprezentowaniu istoty i znaczenia terminu *bezpieczeństwo* zasadne jest przejście do kolejnej kwestii, która pozwoli zrozumieć sens samego bezpieczeństwa, a mianowicie podziału bezpieczeństwa. Istnieje wiele podziałów, praktycznie w każdej publikacji mamy możliwość odnalezienia innego schematu.

Ów termin najlepiej rozpatrywać przez następujące kryteria (rys. 2):

- podmiotowe;
- przedmiotowe;

---

[2] E. Nowak, *Zarządzanie kryzysowe w sytuacjach zagrożeń niemilitarnych*, AON, Warszawa 2007, s. 9.

[3] J. Kaczmarek, *Współczesne bezpieczeństwo*, AON, Warszawa 2008, s. 16.

[4] W. Pokruszyński, *Bezpieczeństwo narodowe u progu XXI wieku*, AON, Warszawa 2008, s. 24.

[5] *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2002, s. 13.

[6] B. Balcerowicz, *Bezpieczeństwo polityczne Rzeczypospolitej Polskiej*, AON, Warszawa 2004, s. 7.

- przestrzenne;
- czasu;
- sposobu organizowania.

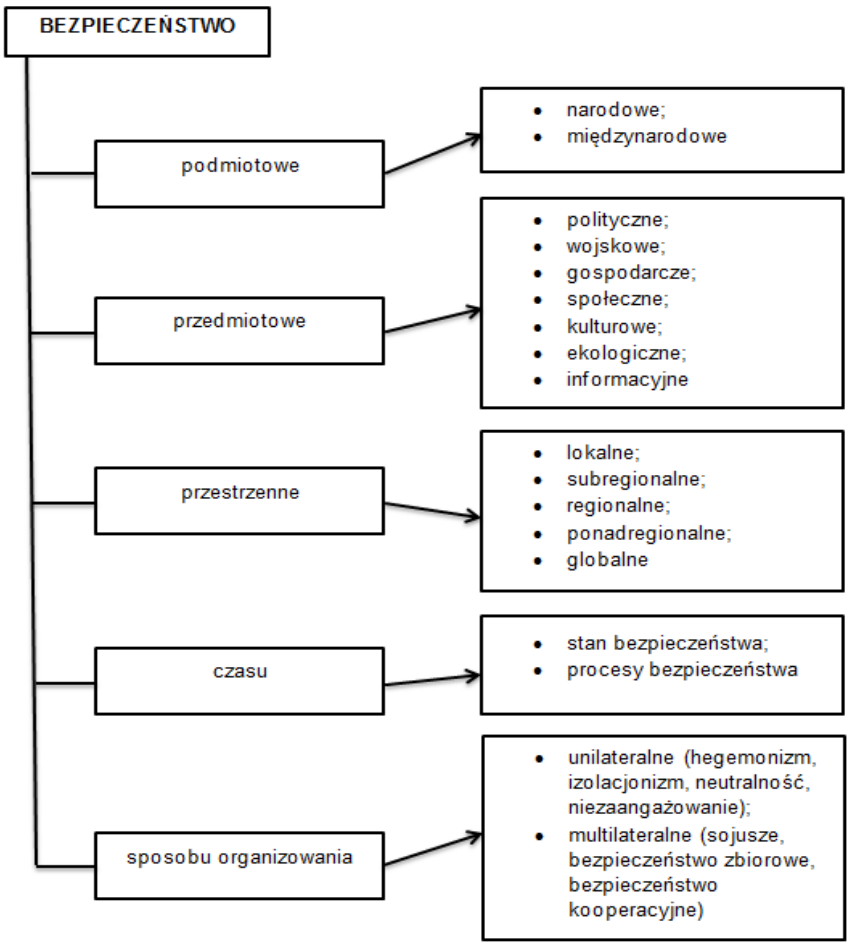

Źródło: J. Kaczmarek, Współczesne bezpieczeństwo, AON, Warszawa 2008, s. 26.

Rys. 2. Kryteria podziału bezpieczeństwa

Za przedmiot bezpieczeństwa można uznać jednostki, grupy społeczne, narody oraz całą społeczność na świecie. Z zakresem tematycznym, jaki jest poruszony w niniejszym artykule, ściśle powiązany jest temat obronności. Uogólniając jest to wyodrębniona, elementarna dziedzina związana z funkcjonowaniem państwa, której głównym celem jest niwelowanie wszelkiego rodzaju zagrożeń. Porównując te dwa terminy, jesteśmy w stanie zauważyć zarówno podobieństwa, jak i różnice. Obronność odnosi się głównie do wewnętrznych aspiracji danego państwa, z kolei bezpie-

czeństwo ukierunkowane jest we współczesnym świecie na środowisko międzynarodowe. Można więc wywnioskować, iż bezpieczeństwo jest pojęciem szerszym niż sama obronność.

Z perspektywy funkcjonowania państwa najczęściej stosowanym i adekwatnym podziałem bezpieczeństwa jest kryterium przedmiotowe. Jak już wcześniej zostało zobrazowane, zaliczamy do niego bezpieczeństwo polityczne, militarne, ekonomiczne, społeczne, kulturowe, ekologiczne oraz informacyjne. Istotne staje się wyjaśnienie powyższych terminów ze szczególnym zwróceniem uwagi na bezpieczeństwo ekologiczne, które jest podstawą niniejszego artykułu.

Bezpieczeństwo polityczne można z kolei podzielić na bezpieczeństwo międzynarodowe oraz narodowe. Pierwsze z nich dotyczy całego systemu o charakterze międzynarodowym. Odnosi się do składników łączących poszczególne podmioty, czynników sojuszniczych. Bezpieczeństwo narodowe, w tym przypadku, warunkowane jest przez system, w jakim trwa dane państwo. Skupić się tu należy na wewnętrznych zależnościach, jakie budują daną państwowość oraz charakteryzują społeczeństwo, które się tam osiedliło. Traktować to należy jako odniesienie do polityki wewnętrznej oraz polityki zagranicznej[7].

Bezpieczeństwo militarne odnosi się do potencjału sił oraz środków utrzymywanych przez państwo. Siły te charakteryzuje ich wyposażenie oraz uzbrojenie. Wlicza się w ten aspekt także szczegółowa strategia wykorzystania posiadanych zasobów[8].

Bezpieczeństwo ekonomiczne to przede wszystkim niczym niezachwiany rozwój płaszczyzny gospodarczej w państwie. Gwarantuje on bardzo wysoki poziom jego trwania w przestrzeni gospodarczej, za przyczyną adekwatnego spożytkowania czynników rozwoju. Ten rodzaj bezpieczeństwa jest jednym z kluczowych dla dobrze prosperującego państwa, gdyż stanowi o jego sile i potędze w skali całego świata[9].

Bezpieczeństwo społeczne warunkowane jest przez jak najlepsze okoliczności, w jakich egzystuje społeczeństwo. Zwraca się tu uwagę na warunki bytowe każdego obywatela, podniesienie stopy życiowej, zamożność, dostęp do powszechnego dobra, możliwość rozwoju oraz wypoczynku. Działania w tym obszarze powinny niwelować niepokoje społeczne oraz możliwość wystąpienia konfliktów o charakterze społecznym[10].

Bezpieczeństwo kulturowe w najprostszy sposób można opisać jako dbałość odpowiednich organów o zachowanie tożsamości kulturowej, dóbr kultury oraz dziedzictwa narodowego. Ogólnie mówiąc, ten rodzaj bezpie-

---

[7] M. Huzarski, *Zmienne podstawy bezpieczeństwa i obronności państwa*, AON, Warszawa 2009, s. 15.

[8] Tamże, s. 15.

[9] Z. Stachowiak, *Bezpieczeństwo ekonomiczne*, AON, Warszawa 1994, s. 189.

[10] M. Huzarski, *Zmienne…*, wyd. cyt., s. 16.

czeństwa odnosi się do ochrony i zachowania języka, religii, zwyczajów, tradycji oraz ideologii[11].

Bezpieczeństwo ekologiczne odnosi się do wcześniej wypracowanego systemu, który powinien być w stanie przeciwdziałać zagrożeniom. Ten aspekt zostanie szerzej poruszony w dalszej części rozważań.

Bezpieczeństwo informacyjne powiązane jest z bezpieczeństwem ekonomicznym oraz politycznym. Dzieje się tak, ponieważ dotyczy wszelkiego rodzaju przekazu informacji, form przekazywania informacji oraz jej nośników. Dzięki odpowiedniemu działaniu systemu informacyjnego można liczyć na wysoki poziom działalności gospodarczej[12].

Definicja ekologii

Ekologia jest terminem ściśle związanym z bezpieczeństwem, a dokładnie z jego odnogą, czyli bezpieczeństwem ekologicznym. Literatura poświęcona tej tematyce jest bardzo obszerna.

Według Encyklopedii PWN, ekologia wywodzi się z języka greckiego i oznacza *oikos* – mieszkanie, gospodarstwo, środowisko; *logos* – słowo, umysł rozprawa, wiedza. Jest nauką o strukturze i funkcjonowaniu przyrody na różnych poziomach organizacji, inaczej mówiąc to ekonomika przyrody[13].

Nauka ta pozostaje w ścisłym powiązaniu z wiedzą z zakresu mikrobiologii, botaniki, zoologii, ewolucjonizmu i genetyki oraz dziedzin spokrewnionych z naukami ścisłymi i przyrodniczymi, jak np. chemia, geologia, fizyka. Problemy, jakie podejmuje, mają znaczenie lokalne i globalne. Ekologia pochłania w swojej sferze zjawiska, które zobrazować można na pięciu poziomach organizacji materii żywej:

- populacyjny;
- osobniczy;
- gatunkowy;
- poziom biosfery;
- biocenotyczny[14].

Ekologia na co dzień buduje fundamenty działalności człowieka w obszarze środowiska przyrodniczego. W codziennym rozumieniu przypisuje się jej zagadnienia ochrony środowiska związanego z przyrodą. Bardzo modne w ostatnim czasie stało się słowo ekologiczny, gdzie przedimek „eko-" znaczy tyle, co nieszkodzący środowisku. Istnieje jednak wiele zagadnień z obszaru ekologii, które nie dotyczą bezpośrednio roślin, przyro-

[11] Tamże, s. 15.
[12] R. Kulczycki, *System bezpieczeństwa RP*, AON, Warszawa 2004, s. 123.
[13] *Encyklopedia PWN*, www.encyklopedia.pwn.pl [dostęp: 15.12.2013].
[14] *Zagrożenia ekologiczne*, www.konkurs-ekologiczny.pl [dostęp: 15.12.2013].

dy, mowa tu głównie o technologii urządzeń, które utylizują odpady. Rozwój cywilizacyjny zmusza ekologów do jeszcze większego i bardziej efektywnego działania. Czy dobrze? Na pewno okaże się w przyszłości, ale już dziś człowiek kreatywny, posiadający wyobraźnię, potrafi sobie wyimaginować świat pochłonięty sztucznymi tworzywami, w których gąszczu zaniknie świat żywych organizmów.

O ekologii można mówić jak o dyscyplinie naukowej charakteryzującej się licznymi działaniami, zawierającej znaczną liczbę pojęć, a także łatwo dostosowaną metodologię badań. Błędem jest porównywanie jej z ochroną środowiska, ze względu na to, że przyczynia się do przedłużania ciągłości istnienia gatunków, zachowania różnorodności biologicznej, czy odpowiedniego wykorzystywania dóbr natury. Nauka ta w żadnym stopniu nie zajmuje się renowacją pomników, czy rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych bądź narodowych oraz ochroną gatunków. Nie powiela również żadnych działań związanych z zachowaniem jak najbardziej naturalnego środowiska, w którym powinien egzystować człowiek. Przedstawionymi aspektami zajmuje się kolejno ochrona środowiska oraz ochrona przyrody. Nie ulega wątpliwości, że bez ekologii ciężko byłoby zachować nienaganny stan środowiska, kształtować wzorową postawę szanującą dorobek natury oraz, co najważniejsze, w dobrych stosunkach pozostawiać środowisko przyrodnicze z nowoczesnymi osiągnięciami cywilizacji.

Patrząc przez pryzmat ekologii, można mówić o nauce oraz nauczaniu dotyczącym miejsca egzystencji organizmów, czyli o środowisku[15]. Zagłębiając się w historię tej dyscypliny, należy zaznaczyć, iż choć jest nauką bardzo młodą, to już bardzo rozbudowaną. Mimo że dopiero przed stu laty naukowcy zaczęli operować nazwami związanymi z ekologią, to już dużo wcześniej przeprowadzano badania, które wskazywały na powiązania organizmów ze środowiskiem przyrodniczym. Ów fakt był widoczny zarówno w starożytności, jak i w XVIII w. Niektórzy twierdzą, że podana w antyku klasyfikacja roślin i zwierząt, której twórcami byli Arystoteles i Teofrast, odzwierciedlała ekologiczny charakter. Współcześnie nadaje się ekologii znamiona nauki o ekonomice przyrody[16]. Definiując w bardziej obszerny sposób, to nauka o funkcjonowaniu oraz strukturze związanej z przyrodą, która monitoruje obopólne zależności występujące między organizmami oraz zespołami tych organizmów a środowiskiem. Ekologia jest również zespolona z innymi, pokrewnymi naukami, które jednakże wykraczają poza ramy biologii. Nauki te w głównej mierze badają środowisko, a są to np.:

- biogeografia[17];

[15] E. Pyłka-Gutowska, *Ekologia z ochroną środowiska*, Wydawnictwo Oświata, Warszawa 1996, s. 11.

[16] Tamże, s. 11.

[17] Nauka zajmująca się przestrzennym rozmieszczeniem żyjących na Ziemi roślin (fitogeografia) i zwierząt (zoogeografia) oraz całych biocenoz. Na podstawie informacji z innych

- biofizyka;
- chemia;
- klimatologia[18];
- gleboznawstwo;
- hydrografia;
- sozologia[19].

Świadczy to o interdyscyplinarnym charakterze tej dziedziny, bowiem łączy w sobie samą biologię oraz nauki o środowisku.

Definicja bezpieczeństwa ekologicznego

Bezpieczeństwo ekologiczne uważane jest w głównej mierze po pierwsze za aspekt nowy, po drugie za zjawisko bardzo złożone. Dodatkowo wysnuwa się twierdzenie, iż nie posiada ono całkowicie sprecyzowanej istoty oraz zakresu. Pomimo tak skomplikowanego podejścia, jakie wymusza na społeczeństwie oraz środowisku naukowym, wiadomo, że jest jednym z podstawowych filarów szeroko rozumianego bezpieczeństwa na płaszczyźnie międzynarodowej. Można pokusić się stwierdzenie, iż jest elementem całościowej dynamiki owego bezpieczeństwa[20].

Istnieje wiele definicji bezpieczeństwa ekologicznego, w każdej z nich zawarto różne aspekty oraz podejścia do tematu. Zatem istnieje trudność, by w takim wypadku powołać się na jedną interpretację tego terminu. Najlepszym rozwiązaniem w takiej sytuacji jest odniesienie się do przekonań ekspertów, którzy badają omawiane zjawisko i poświęcają się temu z głębokim zaangażowaniem. Wiedząc już, czym jest bezpieczeństwo oraz ekologia, należy wyciągnąć wnioski i stworzyć charakterystykę bezpieczeństwa ekologicznego.

Zmiany, jakie zaszły w ostatnich latach, wyznaczają nowy styl myślenia. Dotyczy to głównie zagrożeń, jakie mogą objąć człowieka oraz środowisko. Odejście od utartych schematów myślenia, które dotyczyły obawy

---

nauk geograficznych i biologicznych, biogeografia stara się zidentyfikować i wyjaśnić prawidłowości tego rozmieszczenia.

[18] Dział geografii fizycznej, nauka o klimacie. Zajmuje się następującymi zagadnieniami: procesy klimatotwórcze, wpływ czynników geograficznych na przebieg tych procesów, opisywanie i klasyfikacja klimatów kuli ziemskiej, zmiany klimatyczne w dziejach Ziemi.

[19] Nauka o czynnej ochronie środowiska naturalnego, nauka zajmująca się problemami ochrony środowiska, przyczynami i następstwami niekorzystnych zmian w strukturze i funkcjonowaniu układów przyrodniczych (ekologicznych), zmian wynikających z rozwoju cywilizacji oraz sposobami zapobiegania im i łagodzenia ich skutków. Sozologia to nauka zajmująca się problemami ochrony przyrody i jej zasobów, bada przyczyny i skutki przemian w naturalnych lub zmienionych przez człowieka układach przyrodniczych, zachodzących na skutek procesów antropogenicznych.

[20] M. Pietraś, *Bezpieczeństwo ekologiczne w Europie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1996, s. 15.

przed wybuchem konfliktów zbrojnych pozwoliło zwrócić uwagę na inne aspekty ludzkiej egzystencji. Taki obraz zaprezentowany został chociażby w Strategii Obronności RP, która podaje, że duże znaczenie dla państwa ma również ochrona środowiska.

Za S. Śladkowskim bezpieczeństwo ekologiczne można uznać za stan przeciwdziałania społecznego skutkom przekształceń otaczającego środowiska[21]. Analogiczna definicja charakteryzuje bezpieczeństwo ekologiczne jako stan ekosystemu, w którym ryzyko zakłóceń jego składowych jest niewielkie[22].

Bardzo rozwiniętą i godną zauważenia definicją jest ta, która prezentuje je jako umowny system jednostek i instytucji wykonawczych, połączonych jednolitym celem, zbiorami zadań itp., którego funkcjonowanie powinno przynieść pożądane efekty w wypadku różnorakich zagrożeń, bez względu na to, czy będą to zagrożenia czasu pokoju, czy okresu wojny[23].

Bezpieczeństwo ekologiczne należy więc postrzegać w sposób nowoczesny, czyli nie odnosić go tylko i wyłącznie do drzewek, krzewów, lasów i zwierząt. Bezpieczeństwo to zawiera w sobie przede wszystkim równowagę między człowiekiem a ziemią. Wszystkie zagrożenia, jakie są możliwe do wystąpienia, mogą być respektowane pod kątem ekologicznym, ponieważ każde z nich będzie miało ujemny wpływ na środowisko, to które również tworzy człowiek.

Bardzo istotna w bezpieczeństwie ekologicznym stała się współpraca wielu państw zarówno sojuszniczych, jak i sąsiadujących, a także wrogo do siebie nastawionych. Powstaje więc pytanie, co zrobić, aby tę współpracę nawiązać, zważając na aspekt ekologiczny? Należy funkcjonować w tej kwestii według ogólnie przyjętych zasad i wartości. Podstawą tej formy działalności zawsze powinien być człowiek i jego dobro. Jest ono zależne od wielu sfer, w tym między innymi od sfery ekologicznej, która wpływa na funkcjonowanie, rozwój oraz zdrowie człowieka.

J. Kukułka w swojej koncepcji zwraca uwagę na powiązania bezpieczeństwa ekologicznego z mechanizmami społecznymi. Twierdzi on, iż społeczeństwo ma ogromną moc sprawczą w kwestii zapobiegania brakom, jakie wytwarzają się w środowisku oraz szkodliwym zmianom, jakie w nim zachodzą. Z zaprezentowanym tokiem myślenia zgadza się autorka pracy, twierdząc, iż zagrożenia ekologiczne są stwarzane przez człowieka, który swoimi, niekiedy nieświadomymi lub nieprzemyślanymi czynami zagraża środowisku. W konsekwencji zagraża również sobie, ponieważ jest zmuszony do egzystencji w upadającym ekosystemie, burząc tym samym

---

[21] S. Śladkowski, *Bezpieczeństwo ekologiczne Rzeczypospolitej Polskiej*, AON, Warszawa 2004, s. 12.

[22] L. Zacher, *Bezpieczeństwo ekologiczne – wymiary polityczne, międzynarodowe i globalne*, Lublin 1991, s. 98.

[23] S. Śladkowski, *Bezpieczeństwo…*, wyd. cyt., s. 14.

pokój oraz bezpieczeństwo[24]. Wyznacznikiem powyższych przemyśleń może być kolejna definicja bezpieczeństwa ekologicznego, która zwraca uwagę nie tylko na eliminację zagrożeń, lecz także budowę bezpieczeństwa na arenie międzynarodowej.

Bezpieczeństwo ekologiczne oznacza taki stan stosunków społecznych, w tym treści, form i sposobów organizacji stosunków międzynarodowych, który nie tylko ogranicza i eliminuje zagrożenia ekologiczne, lecz także promuje pozytywne działania, umożliwiając realizację wartości istotnych dla istnienia i rozwoju narodów i państw[25].

Na co dzień bezpieczeństwo ekologiczne charakteryzuje się jako stały i niezatrzymany proces, który prowadzi do osiągnięcia pożądanego stanu ekologicznego, zabezpieczając przy tym zdrową oraz spokojną egzystencję wszystkich składowych ekosystemu, wykorzystując środki zgodne z zasadami współżycia wewnętrznego państwa oraz społeczeństwa międzynarodowego[26].

Przedmiotowy podział bezpieczeństwa ekologicznego

Przedmiotowy podział bezpieczeństwa ekologicznego pozwala wygenerować kilka jego części składowych. Do najistotniejszych warto zaliczyć:

- biologiczne;
- chemiczne;
- techniczno – technologiczne;
- powodziowe;
- epidemiczne.

Bezpieczeństwo biologiczne jest ściśle związane z ludzką egzystencją, ponieważ bezpośrednio dotyczy życia oraz zdrowia człowieka. Odnosi się do zagwarantowania ludziom ochrony przed:

- chorobami (przeważnie epidemiami[27]);
- głodem;
- niedoborem wody.

Wiąże się z ochroną ludności przed niepożądanymi czynnikami, które wynikają z:

- zakłócenia pierwotnego i samoistnego funkcjonowania żywego środowiska;

[24] J. Kukułka, *Ekologiczna koncepcja ładu ekologicznego*, Warszawa 1995, s. 150.
[25] M. Pietraś, *Bezpieczeństwo…,* wyd. cyt., s. 47.
[26] Geneza bezpieczeństwa ekologicznego, www.kpswjg.pl [dostęp: 20.12.2013].
[27] Występowanie w określonym czasie i na określonym terenie przypadków zachorowań lub innych zjawisk związanych ze zdrowiem w liczbie większej niż oczekiwana. Epidemie o niewielkiej liczbie przypadków zachorowań ograniczone do określonego obszaru i czasu określa się terminem ognisko epidemiczne.

- wykorzystywania z premedytacją procesów przyrodniczych oraz czynników przeciwko istotom ludzkim.

Czynności, które dotyczą bezpieczeństwa ekologicznego, postrzegane są przede wszystkim jako:

- ochrona przyrody, polegająca na zabezpieczeniu funkcjonowania ekosystemów oraz różnorodności biologicznej;
- dostosowanie działań gospodarczych, by wspierały i podtrzymywały ochronę oraz odtwarzały różnorodność biologiczną i ekosystemy;
- ochrona obszaru cywilizacyjnego społeczeństwa;
- niwelowanie głodu i ubóstwa, poprzez odpowiedni wzrost roślin uprawnych, hodowlę zdrowych zwierząt;
- kontrola nad gradacją szkodników;
- kontrola nad zakażeniem roślin i/lub zwierząt;
- kontrola nad powoływaniem do konsumpcji genetycznie modyfikowanych organizmów oraz produktów, które z nich powstają;
- kontrola nad promowaniem oraz wprowadzaniem nowych gatunków;
- przeciwstawianie się bioterroryzmowi oraz jego efektom[28].

Bezpieczeństwo chemiczne dotyczy adekwatnego do zaistniałej sytuacji stosowania substancji o charakterze chemicznym. Używanie tych materiałów powinno eliminować bądź w znacznym stopniu ograniczać destrukcyjne oddziaływanie na człowieka, który znajduje się w pracy oraz poza nią, dalej na środowisko, osiągając poziom, jaki można poddać akceptacji. Podejmując jakiekolwiek działania w tej dziedzinie bezpieczeństwa, należy mieć wysoki poziom wiedzy na temat zagrożeń i co ważne respektować zasadę: lepiej zapobiegać niż naprawiać. Zagrożenie ze strony substancji chemicznych jest specyficzne, ponieważ odznacza się niemożnością usunięcia skutków w niektórych przypadkach, takich jak: toksyczność czy rakotwórczość substancji. Przed działaniami związanymi ze sferą chemiczną należy być perfekcyjnie przygotowanym, posiadać nadmiar wiedzy z danego zakresu i charakteryzować się kreatywnością oraz poczuciem wyobraźni[29].

Bezpieczeństwo techniczno-technologiczne wiąże się przede wszystkim z zapobieganiem pojawianiu się awarii oraz katastrof. Rozwój techniki podąża w ogromnym tempie, a człowiek nie zawsze potrafi sobie poradzić z tym, co stworzył. Szablonowym przykładem katastrofy może być znana każdemu tragedia w Czarnobylu, która miała miejsce w 1986 roku. Nastąpił wtedy wybuch reaktora w Elektrowni Atomowej. Dane pokazują, że spośród 600 osób, które przebywały w sąsiedztwie reaktora, 30 zmarło w czasie kilku miesięcy, a 134 osoby zostały porażone dużą dawką promieniowania,

[28] Bezpieczeństwo biologiczne, www.eko-fan.pl [dostęp: 20.12.2013].
[29] Bezpieczeństwo chemiczne, www.wsse.gda.pl [dostęp: 20.12.2013].

czego efektem była choroba popromienna. U innych osób, które miały jakąkolwiek styczność z tą katastrofą lub znalazły się na jej obszarze, pojawiły się choroby nowotworowe. Bezpieczeństwo techniczno-technologiczne powinno być na tyle rozwinięte, aby nie pozwolić na dopuszczanie do podobnych tragedii[30].

Bezpieczeństwo epidemiczne nie jest obszarem, który trzeba nad wyraz tłumaczyć. Dotyczy przede wszystkim przestrzegania zasad higieny oraz możliwości uzyskania przez każdego człowieka podstaw do egzystencji. Dzięki temu można pozbyć się wylęgania chorób, które mogą swoim zasięgiem obejmować dużą liczbę osób. W tym wypadku bardzo ważne jest przestrzeganie praw człowieka oraz niesienie pomocy ludziom opuszczonym, których człowieczeństwo zostało zachwiane przez różnorodne czynniki.

Na bezpieczeństwo powodziowe składa się w szczególności teoria oraz praktyka działania. Teoria odnosi się do edukacji ludności w kwestii możliwości wystąpienia zagrożenia powodziowego, prezentacji obszarów poddanych tym zjawiskom oraz wskazania podstawowych zasad działania w tym czasie. Praktyka odnosi się do odpowiedniego przygotowania obszarów narażonych na powódź w celu zmniejszenia strat bądź niedopuszczenia, w miarę możliwości, do zaistnienia jakichkolwiek strat. Wiadomo, że najważniejszym czynnikiem podczas kryzysu jest człowiek, a priorytetem – ratowanie jego życia. Istotne są również wszelakiego rodzaju analizy oraz badania, które pozwolą przewidzieć możliwość wystąpienia omawianego niebezpieczeństwa.

Podsumowując, można stwierdzić, że bezpieczeństwo ekologiczne jest bardzo szerokim aspektem całego bezpieczeństwa państwa. W ostatnich latach jego znaczenie wzrosło jeszcze bardziej ze względu na dostosowywanie się naszego kraju do wymogów Unii Europejskiej. Takie działanie wiąże się tylko i wyłącznie z pozytywnym rozwojem korelacji między człowiekiem a środowiskiem.

Instytucje krajowe i zagraniczne zajmujące się problemem bezpieczeństwa ekologicznego

Jednym z podstawowych warunków gwarantujących istnienie bezpieczeństwa ekologicznego jest niczym niezachwiana ochrona środowiska, w którym żyjemy, które użytkujemy, które eksploatujemy. W związku z tym dla każdego człowieka nawykiem i priorytetem powinno stać się odpowiednie postępowanie w kwestii wykorzystywania środowiska. Aby cały system nowoczesnej ekologii mógł zostać wdrożony, przedstawiony społeczeństwu

[30] Czarnobyl 1986, www.czarnobyl.c10.pl [dostęp: 20.12.2013].

i respektowany (autor ma na myśli zasady i przepisy prawne adekwatne do owego systemu), musi być prowadzony przez konkretne jednostki reprezentujące poszczególne instytucje. Przedstawicielstwa te charakteryzują się różnym pochodzeniem, mowa tu o:

- instytucjach rządowych;
- placówkach naukowo-badawczych;
- placówkach edukacyjnych[31].

Bardzo ważne jest, że placówki rozłożyły między sobą obowiązki związane z bezpieczeństwem ekologicznym. Każda z nich, w zależności od prezentowanej profesji, zajmuje się oddzielnym rodzajem bezpieczeństwa ekologicznego, o których była mowa w poprzednim podrozdziale. Mówiąc o instytucjach krajowych, które zajmują się problematyką omawianego bezpieczeństwa, można zdecydowanie stwierdzić, iż należą do nich wszystkie ministerstwa. Jednakże każde z nich zajmuje się, np. niwelowaniem innych zagrożeń zgodnie ze swoim przeznaczeniem w kraju.

Poniższa tabela prezentuje przykładowe przeznaczenie placówek resortowych oraz ośrodków pomocowych będących pod ich kierownictwem.

Tabela 1.
Instytucje krajowe podejmujące działania w aspekcie bezpieczeństwa ekologicznego

INSTYTUCJA GŁÓWNA	INSTYTUCJA PODLEGŁA	PRZEZNACZENIE
MINISTERSTWO ZDROWIA	• Główny Inspektorat Sanitarny; • Inspekcja Sanitarna	Instytucje zajmujące się przeciwdziałaniem występowaniu epidemii, chorób itp.
MINISTERSTWO SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI	• Policja; • Państwowa Straż Pożarna; • Urząd Zarządzania Kryzysowego i Ochrony Ludności; • Zarządy Sztabu Generalnego Wojska Polskiego	Koordynacja sił i środków, które mogą przywrócić poczucie bezpieczeństwa ekologicznego.
MINISTERSTWO ŚRODOWISKA	• Państwowa Inspekcja Ochrony Środowiska	Poddaje badaniom przyczyny powstania oraz warunki i sposoby likwidacji efektów zagrożeń.

[31] S. Śladkowski, *Bezpieczeństwo…*, wyd. cyt., s. 24.

MINISTERSTWO GOSPODARKI	• Urząd Dozoru Technicznego	Sprawuje nadzór na przestrzeganiem przepisów odnoszących się do zasad ochrony środowiska.
MINISTERSTWO INFRASTRUKTURY	• Nadzór Budowlany	Sprawuje nadzór nad przewozem materiałów niebezpiecznych, użytkowaniem infrastruktury itp.

Źródło: opracowanie własne.

Jednostki, które zawsze działają na rzecz bezpieczeństwa ekologicznego, ochrony środowiska oraz przywracania pierwotnego stanu funkcjonowania tych aspektów, to przede wszystkim:

- Policja;
- Państwowa Straż Pożarna;
- Państwowa Inspekcja Pracy;
- Państwowa inspekcja Ochrony Środowiska;
- Państwowa Inspekcja Sanitarna;
- Nadzór Budowlany;
- Urząd Dozoru Technicznego;
- Państwowa Agencja Atomistyki;
- Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej;
- Instytut Badawczy Leśnictwa[32].

Wśród **instytucji zagranicznych**, które przypisują sobie liczne działania na rzecz utrzymywania poziomu bezpieczeństwa na całym świecie, można odnaleźć:

- Międzynarodową Organizację Pracy;
- Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD[33]);
- Europejską Komisję Gospodarczą ONZ.

Międzynarodowa Organizacja Pracy powstała jako odpowiedź na wyzwania, które stanęły przed społecznością międzynarodową w zakresie pracy. W ramach ustalonych działań organizacja ta zajmuje się przygotowywaniem konwencji międzynarodowych odnoszących się do niedopuszczania do powstawania awarii przemysłowych bądź katastrof związanych z wykonywaniem różnych zawodów[34].

Organizacja Współpracy Gospodarczej jest instytucją międzynarodową o profilu ekonomicznym. W kwestii bezpieczeństwa ekologicznego

[32] S. Śladkowski, *Bezpieczeństwo…*, wyd. cyt., s. 25.
[33] Organization for Economic Co-operation and Development.
[34] Międzynarodowa Organizacja Pracy, www.mop.pl [dostęp: 22.12.2013].

angażuje się w przedsięwzięcia związane z zapobieganiem powstawaniu awarii chemicznych oraz niesieniem pomocy w niwelowaniu ich skutków[35].

Europejska Komisja Gospodarcza ONZ zajmuje się przede wszystkim działaniami prowadzącymi do uzyskania jak najwyższej jakości handlowej, a w tym obejmujące całościowo rynek świeżych owoców i warzyw, owoców suchych i suszonych, ziemniaków, mięsa i jego przetworów, jaj i ich przetworów oraz kwiatów ciętych[36].

Zakończenie

Istotnym aspektem w omawianym problemie jest edukacja ekologiczna oraz jej rozmaite formy. Mówiąc o edukacji jako pojęciu szeroko rozumianym, autor ma na myśli wpływ poszczególnych jednostek oraz grup społecznych na pozostałe, które mają widoczne braki w wiedzy związanej z przystosowaniem do życia w społeczeństwie, obyciem kulturowym oraz pracą zawodową. Poprzez edukację ekologiczną postrzega się wiedzę dopełnioną umiejętnościami praktycznymi oraz wrażliwość i umiejętność dostosowania swoich wymagań dla dobra środowiska, w którym żyjemy[37]. Naukowcy uważają, że edukacja ekologiczna powinna rozpoczynać się już u młodego człowieka, który zaczyna poznawać walory przyrodnicze i środowiskowe. Gwarantuje to umiejętne korzystanie z zasobów naturalnych oraz szanowanie przyrody itp.

Kształcenie ekologiczne może odbywać się na różnych etapach wiekowych społeczeństwa, może być też prezentowane formalnie i nieformalnie. Edukacja formalna wiąże się z wygenerowaniem przedmiotów poświęconych tej tematyce i prezentowanych społeczeństwu przez wykwalifikowane jednostki. Z badań wynika, że uczelnie wyższe praktykują uruchamianie coraz większej liczby kierunków ściśle związanych z ekologią. Temat po pierwsze staje się modny, po drugie – bardzo istotny, szczególnie kiedy państwo chce wcielać standardy narzucane przez Unię Europejską.

Bibliografia

1. Balcerowicz B., *Bezpieczeństwo polityczne Rzeczypospolitej Polskiej*, AON, Warszawa 2004.

2. Huzarski M., *Zmienne podstawy bezpieczeństwa i obronności państwa*, AON, Warszawa 2009.

[35] A. Nowak, *Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004, s. 364.

[36] *Europejska Komisja Gospodarcza ONZ*, www.ijhar-s.gov.pl [dostęp: 22.12.2013].

[37] *Pojęcie edukacji ekologicznej*, www.jadwiga.org [dostęp: 22.12.2013].

3. Kaczmarek J., *Współczesne bezpieczeństwo*, AON, Warszawa 2008.
4. Kukułka J., *Ekologiczna koncepcja ładu ekologicznego*, Warszawa 1995.
5. Kulczycki R., *System bezpieczeństwa RP*, AON, Warszawa 2004.
6. Nowak A., *Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004.
7. Nowak E., *Zarządzanie kryzysowe w sytuacjach zagrożeń niemilitarnych*, AON, Warszawa 2007.
8. Piątek Z., *Narodowy system pogotowia kryzysowego*, AON, Warszawa 2007.
9. Pietraś M., *Bezpieczeństwo ekologiczne w Europie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1996.
10. Pokruszyński W., *Bezpieczeństwo narodowe u progu XXI wieku*, AON, Warszawa 2008.
11. Pyłka-Gutowska E., *Ekologia z ochroną środowiska*, Wydawnictwo Oświata, Warszawa 1996.
12. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2002.
13. Stachowiak Z., *Bezpieczeństwo ekonomiczne*, AON, Warszawa 1994.
14. Śladkowski S., *Bezpieczeństwo ekologiczne Rzeczypospolitej Polskiej*, AON, Warszawa 2004.
15. Zacher L., *Bezpieczeństwo ekologiczne – wymiary polityczne, międzynarodowe i globalne*, Lublin 1991.

ECOLOGICAL SECURITY IN THE SECURITY OF THE STATE GENERAL SYSTEM

Abstract: Threats condition the disappearance of security and safety feeling which is one of the elementary needs of an individual, social group and the whole community as well. One of the most often applied divisions, at the same time the clearest and most transparent, is the one which distinguishes military, political, social, cultural, economic and ecological threats. Each kind of threats is crucial for the state. However, ecological threats have been drawing a lot of attention in recent times.